

## نقض حقوق بشر در محدودیت‌های دارویی ناشی از تحریم‌های واشنگتن علیه ایران؛ نحوه بازنمایی آن در رسانه‌های آمریکا

جاوید منتظران<sup>۱</sup>، رضا موسی‌زاده<sup>۲</sup>

### چکیده

تحریم‌های ایالات متحده آمریکا، حوزه دارو، درمان و سلامت ایرانیان را تحت تأثیر قرار داده است. بنابراین، مطالعه ابعاد نقض حقوق بین‌الملل بشر در ایجاد محدودیت دارویی در ایران از منظر قواعد حقوق بشری و تعهدات بین‌المللی حائز اهمیت است. بر این اساس، این مقاله به سؤالاتی از قبیل مشروعیت حقوقی - بین‌المللی ایجاد محدودیت دارویی در ایران و ابعاد نقض حقوق بین‌الملل بشر در ایجاد این محدودیت، پاسخ داده است. روش پژوهش در بررسی قواعد حقوق بین‌الملل بشر، گزارش‌های نهادهای حقوق بشری در ایران و رسانه‌های بین‌المللی آمریکایی، توصیفی - تحلیلی بوده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تحریم‌های ایالات متحده آمریکا علیه ایران، بر حق دسترسی ایرانیان به دارو، درمان و تجهیزات پزشکی و نیز حق بر سلامتی به‌ویژه در زمان مقابله با کرونا، تأثیرات منفی قابل‌ملاحظه‌ای گذاشته است. گزارش‌های اندیشکده‌ها و رسانه‌های بین‌المللی آمریکا نیز نقش تحریم‌های این کشور در محدودیت دارویی در ایران و ایجاد اختلال در روند ارسال دارو و تجهیزات درمانی به ایران را تأیید می‌کنند که حاکی از تروریسم دارویی واشنگتن علیه تهران است.

**واژه‌های کلیدی: تحریم، حقوق بین‌الملل بشر، حق بر دسترسی به دارو، رسانه‌های بین‌المللی آمریکا.**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۴

<sup>۱</sup> کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، مجتمع مدیریت و فناوری‌های نرم، دانشگاه مالک اشتر، تهران، ایران (نویسنده مسئول).  
montazeran.javid@gmail.com

rמושزاده@gmail.com

<sup>۲</sup> استاد دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران.



## ۱. مقدمه

با خروج دولت ایالات متحده آمریکا از توافقنامه برجام در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ (۸ می ۲۰۱۸) تحریم‌های شدیدی از سوی این دولت علیه ایران، وضع گردید و تلاش گسترده‌ای نیز برای همراه کردن کشورهای دیگر با این سیاست تحریمی علیه دولت و ملت ایران به کار گرفته شد. در مقابل این تحریم‌ها، جمهوری اسلامی ایران از دیوان بین‌المللی دادگستری درخواست کرد که قرار موقتی را با توجه به آثار مخرب، زیان‌بار و جبران‌ناپذیر این تحریم‌ها که نقض صریح مفاد و ترتیبات عهدنامه مودت سال ۱۹۵۵ بین دو کشور ایران و آمریکا نیز به‌شمار می‌رفت، صادر کند؛ بر این اساس، قضات دیوان لاهه نیز به‌اتفاق آراء با اعلام اینکه صلاحیت رسیدگی به شکایت ایران از آمریکا به سبب نقض عهدنامه مودت و روابط اقتصادی و حقوق کنسولی سال ۱۹۵۵ بین دو کشور را دارند، در قرار موقتی به لغو تحریم‌های دارویی، غذایی، بشردوستانه و هوایی آمریکا علیه ایران رأی دادند که بر مبنای آن ایالات متحده آمریکا ملزم شد که به نحو مقتضی، هر مانع برآمده از دستور ۸ می ۲۰۱۸ بر صادرات آزاد دارو و تجهیزات پزشکی، محصولات کشاورزی و قطعات و تجهیزات یدکی هواپیماهای مسافرتی از جمله تعمیرات و تضمین و بازرسی لازم برای ایمنی هوانوردی را رفع و در صدور مجوز مبادلات مالی و انتقال پول مرتبط با اقلام فوق‌الذکر نباید هیچ مانعی ایجاد کند. دیوان در قرار دستور موقت خود توضیح داده که محدودیت‌ها بر واردات و خرید کالاهای لازم برای نیازهای بشردوستانه مثل مواد غذایی و دارو، از جمله داروهای نجات‌بخش، درمان بیماری‌های مزمن یا مراقبت پیشگیرانه و تجهیزات پزشکی، اثر زیان‌بار جدی بر سلامتی و زندگی ملت ایران خواهد داشت. بنابراین، در قرار دستور موقت صریحاً از آمریکا خواسته است که تمامی موانع ناشی از تحریم‌ها در مورد صدور دارو، وسایل پزشکی و مواد غذایی به ایران را برداشته و تضمین دهد تا تراکنش‌های مالی مربوط به این رأی امکان‌پذیر باشد. طبق این حکم، دیگر کشورها نیز باید از همکاری یا کمک به آمریکا در اعمال تحریم‌های یک‌جانبه علیه ایران در حوزه‌هایی که در مورد آن‌ها قرار صادر شده، خودداری نمایند (ICJ, Islamic Republic of Iran v. United States of America, 2018, para. 102).<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> قسمت اجرایی دستور موقت (پاراگراف ۱۰۲)، سه بند دارد که دو بند، تعهداتی را برای آمریکا و یک‌بند، تعهداتی برای هر دو طرف اختلاف ایجاد می‌کند. بر اساس بند نخست، آمریکا ملزم است در اجرای تعهداتش در معاهده مودت، کلیه



در مقابل این قرار دستور موقت، ایالات متحده اعلام نمود که کالاهای بشردوستانه به‌ویژه دارو و تجهیزات پزشکی را از تحریم‌های خود استثناء کرده است، ادعایی که البته مورد پذیرش ایران و نهادهای حقوق بشری بین‌المللی قرار نگرفت، اما مقامات آمریکا در واکنش به انتقادهای گسترده و جهانی در مورد تأثیر تحریم‌ها در ایجاد اختلال در نظام درمانی ایران، مدعی شدند که تحریم‌ها شامل تجهیزات درمانی و دارویی نبوده و مانع ارسال کمک به ایران در زمینه پزشکی نیست، اما واقعیت اینجاست که ایالات متحده آمریکا به‌عنوان کشوری که سابقه اجرا نکردن چند رأی قطعی دیوان از جمله قضیه نیکاراگوئه (۱۹۸۶) را در کارنامه خود دارد، در موضوع اجرای قرار دستور موقت دیوان در خصوص ایران نشان داده که هیچ پایبندی به این دستور موقت دیوان بین‌المللی دادگستری ندارد و گزارش نهادهای داخل ایران و نهادهای حقوق بشری بین‌المللی، از نقش تحریم‌های آمریکا در ایجاد اختلال در روند و سیستم درمانی ایران حکایت دارد.

با اینکه دولت آمریکا تأکید کرده که کالاهای بشردوستانه مانند داروها، معاف از تحریم هستند، اما تاکنون در عمل و در واقعیت این‌طور نبوده است. بنابراین، بررسی وضعیت نقض حقوق بشر در ایجاد محدودیت دارویی در ایران در اثر تحریم‌ها حائز اهمیت است. بر این اساس، سؤالات پژوهش را می‌توان اینگونه تدوین کرد:

- ابعاد نقض حقوق بین‌الملل بشر در ایجاد محدودیت دارویی در ایران در اثر تحریم‌های آمریکا چیست؟
- واکنش رسانه‌های بین‌المللی آمریکایی به مسئله محدودیت دارویی در ایران چگونه است؟
- چه راهکارها و پیشنهادهای حقوقی و رسانه‌ای برای مقابله با تحریم‌های دارویی آمریکا می‌توان ارائه کرد؟

روش پژوهش توصیفی- تحلیلی است و شیوه و ابزار گردآوری اطلاعات، استفاده از مدارک معتبر و مؤثق کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین میثاق‌های بین‌المللی حقوق بشری، گزارش‌های حقوق بشری قابل استناد و نیز گزارش‌های رسانه‌های بین‌المللی آمریکا خواهد بود.

---

موانع ناشی از تدابیر اتخاذشده در ۸ مه ۲۰۱۸ در خصوص صادرات آزاد به ایران را با شیوه‌هایی که خود برمی‌گزینند، در خصوص اقلام زیر از میان بردارد: دارو و لوازم پزشکی و بهداشتی، محصولات کشاورزی و غذایی، قطعات یدکی، تجهیزات و خدمات مرتبط از جمله بازدید و ارائه خدمات تعمیر، نگهداری و گارانتی که برای ایمنی هوایمایی کشوری ضروری است؛ همچنین مطابق بند دوم، آمریکا باید تضمین کند که کلیه مجوزهای ضروری صادر خواهد شد و اینکه پرداخت‌ها و انتقال وجوهی که مربوط به کالاها و خدمات مذکور در بند نخست هستند، مشمول هیچ‌گونه محدودیتی نخواهند بود. در بند سوم دستور نیز طرف‌های اختلاف از هرگونه اقدامی که ممکن است اختلاف مطروح نزد دیوان را تشدید کند یا گسترش دهد یا حل‌وفصل آن را مشکل سازد، منع شده‌اند.



## ۲. پیشینه پژوهش

با توجه به بدیع بودن موضوع و مسئله مقاله، پیشینه پژوهش محدود است. فیروزمند (۱۳۹۴) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «نقش تحریم بر بهداشت عمومی از دیدگاه حقوق بین‌الملل» به حق دسترسی به دارو، درمان و تجهیزات پزشکی پرداخته و اینگونه اشاره کرده است که نقض این حقوق بر هر مبنایی که باشند، نقض حقوق اولیه بشر تلقی می‌گردند. این پژوهش در ادامه به بررسی آثار تحریم‌ها در حوزه درمان و بهداشت در نتیجه اعمال تحریم‌های بین‌المللی و مسئولیت دولت‌ها در قبال آن می‌پردازد. سادات‌اخوی و ملکی‌عزین‌آبادی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «محدودیت‌های دارویی ناشی از تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران و نقض استانداردهای حقوق بشر بین‌المللی» معتقدند محدودیت‌های ناشی از تحریم در انجام فعالیت‌های بانکی، حمل‌ونقل، بیمه، تجارت، معاملات و سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی برای ایران دشواری‌های بسیاری را ایجاد کرده و تأثیر عمده‌ای بر روی اقتصاد کشور گذاشته است. انصاریان و کجیاف (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر تحریم‌های یک جانبه و چندجانبه بر ایران از منظر حق بر سلامت شهروندان ایرانی»، به این نتیجه رسیده‌اند که هرچند دولت‌ها درباره شهروندان دیگر دولت‌ها در خصوص حق بر سلامتی مسئولیتی ندارند اما نباید با اقداماتشان موجبات زیان بر شهروندان دیگر دولت‌ها شوند. تحریم‌ها علاوه بر اثرات منفی فراوان بر سیاست‌ها و برنامه‌های کلان دولتی، به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم بر شهروندان ایرانی و حق آنان در برخورداری از سلامتی تأثیر منفی داشته که این امر مغایر با اصول و ارزش‌های عام و جهان شمول حقوق بشر است. منتظران در یادداشت علمی با عنوان «تحریم‌های آمریکا و اخلال در نظام بهداشت و درمان ایران» به بررسی چگونگی اثرگذاری تحریم‌ها بر نظام درمانی ایران از جمله تحریم دارو و تجهیزات پزشکی، درمانی و نیز ترمذ آشکار آمریکا از اجرای دستور موقت دیوان بین‌المللی دادگستری پرداخته است.

پژوهش‌های اشاره شده، عمدتاً معطوف به تحریم‌های سال‌های پیشین (پیش از خروج دولت آمریکا از برجام) بوده است و مستقیماً به موضوع ابعاد نقض حقوق بشر در محدودیت‌های دارویی ناشی از تحریم‌های پس‌برجامی نپرداخته‌اند. همچنین تاکنون به تبعات محدودیت دارویی در ایران به‌ویژه در زمان اپیدمی کرونا و رویکردهای رسانه‌ای شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما پرداخته نشده است. بر این اساس نوآوری پژوهش پیش رو در بررسی ابعاد نقض حقوق بشر

ایرانیان در موضوع محدودیت‌های دارویی ایجاد شده توسط آمریکا و نیز ارائه پیشنهادهای کارآمد حقوقی- رسانه‌ای برای مقابله با این وضعیت است.

### ۳. ادبیات مفهومی تحقیق

تحریم و حق بر دسترسی دارو، دو کلید واژه اصلی در این مقاله هستند. اصطلاح تحریم، عبارت است از: امتناعی نظام یافته از برقراری روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی یا نظامی یک دولت یا گروهی خاص از دولت‌ها برای تنبیه یا ایجاد رفتار مورد قبول. با این وجود، کاربرد آن بیشتر در روابط اقتصادی بین‌المللی رایج است و حسب مورد خریداری یا فروش کالاها و خدمات تولیدی یا مورد تقاضای یک دولت خاص از او دریغ می‌شود. تحریم، ممکن است عام یعنی شامل همه کالاها و خدمات یا خاص و محدود به یک نوع یا دسته خاصی از کالاها باشد (ایوانز و نونام، ۱۳۸۱: ۹۶). حق بر دسترسی به دارو صرف نظر از اینکه در اسناد بین‌المللی حقوق بشری به‌طور مستقل و صریح مورد اشاره قرار نگرفته است، حقی بنیادین و یکی از عناصر اصلی در تحقق حق بر سلامت قلمداد می‌شود که بر اساس آن، هر فردی حق دارد در مواقع ابتلا به بیماری، به داروهای اساسی از قبیل واکسن‌ها، آنتی‌بیوتیک‌ها، کپسول‌ها و محلول‌های تزریقی و خوراکی در هر زمان و مکان دسترسی داشته باشد (نیاورانی و جاوید، ۱۳۹۵: ۳۰).

حق بر سلامت نیز یکی از حقوقی است که در سطح ملی و بین‌المللی به‌عنوان یک حق فردی و اجتماعی شناخته شده است. بر اساس میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶ م) کلیه افراد بایستی از این حق بدون هیچ‌گونه تبعیض از نظر جنس، سن، رنگ پوست، ملیت، نژاد، زبان، مذهب، دیدگاه سیاسی و موارد مشابه بهره‌مند شوند (United Nations, 1966). برای سلامت تعاریف متعددی ارائه شده است که تعریف مندرج در منشور سازمان جهانی بهداشت در سال ۱۹۴۶ میلادی از پرکاربردترین آن‌ها است. این منشور سلامت را «سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی کامل و نه فقط نبود بیماری و ناتوانی» تعریف کرده است (World Health Organization, 1960).

در راستای ارائه تعریفی قابل‌دستیابی از این حق، در میثاق‌نامه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، حق بر سلامت، حق بر خورداری از «بالاترین سطح قابل‌دستیابی سلامت جسمانی و روانی» تعیین شده است (United Nations, 1966). این حق در اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ میلادی به‌عنوان یکی از الزامات زندگی استاندارد تعیین شده است. بر اساس این اعلامیه،





هر انسانی «حق برخورداری از یک زندگی استاندارد متناسب با سطح سلامت خود و خانواده‌اش شامل غذا، لباس، مسکن، مراقبت پزشکی و امنیت اجتماعی در زمان بیکاری، بیماری، معلولیت، بیوگی، سال‌خوردگی و سایر شرایطی را که در کنترل او نیست، دارد» (Universal Declaration of Human Rights, 1948).

حق حیات نیز به‌مثابه مفهومی راهبردی، نقش مهمی در ترسیم هندسه مفهومی اسناد بین‌المللی حقوق بشر، نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر، ایفا می‌کند. نقش بنیادین حق حیات در اسناد بین‌الملل مذکور این است که با ایفا و صیانت این حق در دایره معادلات ملی و بین‌المللی، دسترسی به سایر حقوق انسانی میسر خواهد شد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۹). از نظر کمیته حقوق بشر، حق حیات، حق اساسی و بارزی است که حتی در شرایط اضطرار غیرقابل تعلیق است. کمیته همچنین مقرر می‌دارد که حق حیات، اساس تمام حقوق بشر است. حق حیات به‌منزله بارزترین حق، خاستگاه حقوق و حق غیرقابل تجاوز، از بارزترین درجه اهمیت برخوردار است و به‌عنوان هسته مرکزی حقوق بشر و هنجار ضروری حقوق بین‌الملل تلقی شده است (Human Rights Committee, General Comment No 14, 1984, para 1).

#### ۴. تحریم‌های آمریکا علیه ایران پس از خروج از برجام

تحریم‌های اقتصادی معمولاً ابزاری در پیگیری سیاست خارجی هستند. این‌گونه استدلال می‌شود که هدف این است که تا حد امکان به اقتصاد رقیب خسارت وارد کند (زایدل و دیگران، ۱۳۷۹: ۳۵۰). پس از انقلاب اسلامی در ایران؛ یکی از شگردهای فشار اقتصادی برای به‌زانو درآوردن ایران از سوی ایالات‌متحده آمریکا استفاده از تحریم بوده است (منتظران، ۱۳۹۷ الف). تحریم‌هایی که همواره بخش‌های مختلف اقتصاد ایران را در زمینه‌های انرژی، حمل‌ونقل و شبکه بانکی هدف قرار داده‌اند (منصوریان، ۱۳۹۹: ۱۰۰). دولت وقت ایالات‌متحده آمریکا، در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ (۸ می ۲۰۱۸)، ضمن اعلام خروج از برجام که موجب توقف تحریم‌های هسته‌ای ایران شده بود؛ ضمن بازگرداندن تحریم‌های قبلی که به‌موجب توافقنامه متوقف شده بودند، تحریم‌های شدیدتری نیز علیه ایران وضع کرد. مهم‌ترین وصف تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا که اثربخشی آن‌ها را دوچندان می‌کند، ثانویه بودن آن‌هاست. تحریم‌هایی که با امضای دونالد ترامپ رئیس‌جمهور وقت این کشور در قالب فرمان اجرایی رئیس‌جمهور، آغاز و به‌تمامی سازمان‌های فدرال این کشور ابلاغ شد (منتظران، ۱۳۹۷ ب). در خصوص وضعیت قانونی بودن این تحریم‌ها می‌توان گفت که امروزه تردیدی در عدم مشروعیت وضع تحریم‌های



یک‌جانبه نیست و این نظریه از اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل در خصوص روابط دوستانه و همکاری میان ملل مورخ ۱۹۷۰ (قطعه‌نامه شماره ۲۶۲۵) که اصل مبنایی عدم‌مداخله را مطرح می‌کند ناشی می‌شود. اصلی که بیان می‌کند هیچ کشوری حق استفاده از فشار اقتصادی، سیاسی یا هرگونه فشار دیگری برای مجبور کردن کشور دیگر برای تبعیت از حاکمیت کشور مقابل را ندارد (فیروزمند، ۱۳۹۴: ۸۱). در فرایند تحریم‌های بین‌المللی باید بر جنبه‌هایی چون مشروعیت، ضرورت و تناسب آن‌ها و همچنین اثر این تحریم‌ها بر غیرنظامیان بی‌گناه، توجه ویژه داشت (آرایی و قاسمی، ۱۳۹۶: ۸۳).

از سوی دیگر، حتی اگر تحریم اقتصادی تحت عنوان اقدام متقابل جلوه یابد تا مشروع تلقی شود، این مشروعیت باید بر پایه طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل تنظیم گردد و در این زمینه، رعایت قواعد آمره از نکته‌های مهمی است که در اقدامات متقابل کشورها باید لحاظ شود. بر همین مبنا هیچ کشوری نمی‌تواند برای جلوگیری از نقض شدن حقوق خود در زمینه بین‌الملل به نقض قواعد آمره حقوق بین‌الملل دست زند. طبق ماده ۵۳ کنوانسیون حقوق معاهدات ۱۹۶۹ وین قاعده آمره، قاعده‌ای است که توسط جامعه جهانی دولت‌ها در کل به‌عنوان یک اصل، پذیرفته و به‌رسمیت شناخته شده که کمترین تخلف از آن مجاز نیست و تغییر آن تنها توسط قاعده بین‌الملل دیگر با همان مشخصه آمریت امکان‌پذیر است (حدادی، ۱۳۸۲: ۱۱۶). شورای امنیت، کاربرد تحریم‌های اقتصادی را ملزم به رعایت منشور سازمان ملل، اصول حقوق بین‌الملل از جمله رعایت قواعد آمره در حوزه حقوق بین‌الملل بشر و حقوق بشر دوستانه دانسته است. گرچه همین اعمال تحریم‌های اقتصادی همه‌جانبه از سوی شورای امنیت نیز تردیدهای زیادی پیرامون مشروعیت این اقدام و همخوانی آن با اصول حقوق بین‌الملل عام، قواعد آمره و حقوق بشر برانگیخته است (همان: ۷۶).

آلنا دوهان<sup>۱</sup> گزارشگر شورای حقوق بشر سازمان ملل در زمینه پیامدهای ضدانسانی اقدامات یک‌جانبه قهری به‌همراه «کارشناس مستقل مربوط به موضوع حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی» در بیانیه‌ای عمومی بر این مهم تأکید کردند که دولت آمریکا با اعلام وضعیت فوق‌العاده در روابط با برخی کشورها از جمله ایران همین موضوع را بهانه‌ای قرار داده تا انواع تحریم‌ها را علیه آن کشورها برای سال‌ها اعمال نماید؛ حال آنکه این قبیل اعلام‌ها، هیچ‌توجیهی

<sup>۱</sup>. Alena Douhan



برای تحریم‌های یک‌جانبه ایجاد نمی‌کند. دیگر گزارشگران حقوق بشری سازمان ملل نیز بر این مهم تأکید کرده‌اند که تحریم‌های یک‌جانبه به‌ویژه تحریم‌های ثانویه که دیگر کشورها را تحت فشار قرار می‌دهد تا موارد موردنظر آمریکا را علیه برخی کشورها اجرایی نماید، هیچ مبنای حقوقی ندارد. این گزارشگران همواره از دولتمردان آمریکا خواسته‌اند که به تعهدات خود برابر موازین بین‌المللی عمل کرده و از اقدامات ضدانسانی دست بردارند (Ohchr, 2021). بنابراین، می‌توان گفت که تحریم‌های آمریکا علیه ایران بر مبنای حقوق بین‌الملل بشر، غیرقانونی و نامشروع است. تحریم‌هایی که واضعان آن تا حدی پیش رفته‌اند که حتی تجارت و فروش دارو را نیز به ایران به‌طور غیرمستقیم ممنوع کرده‌اند (منتظران، ۱۳۹۷ ب).

## ۵. تبعات استنکاف آمریکا از اجرای قرار دستور موقت دیوان بین‌المللی دادگستری

به‌طور کلی طبق قواعد حقوقی بین‌المللی، تعهدات ناشی از دستورات دیوان، تعهدات حقوقی ناشی از منشور نیز قلمداد می‌شوند و متعاقب آن عدم‌تبعیت از دستورات دیوان به‌مثابه‌ی نقض منشور سازمان ملل نیز تلقی می‌شود، بر این اساس دولتی که دستور دیوان و تعهد خود را انجام ندهد، می‌تواند تحت رژیم مسئولیت بین‌المللی قرار گیرد. تصریح خود دیوان بین‌المللی دادگستری نیز این است که دستور موقت این نهاد، تعهدات حقوقی بین‌المللی را برای مخاطبان آن ایجاد می‌کند و عدم اجرای دستور این نهاد به‌منزله نقض تعهدات مندرج در بند ۱ ماده ۹۴ منشور و ماده ۵۹ اساسنامه دیوان است (منتظران، ۱۳۹۹ الف).

دیوان، نخستین بار در قضیه لاگرانند (آلمان علیه ایالات متحده) و پس از آن در دیگر دستوره‌های موقت تأکید کرد که این دستورات لازم‌الاجرا بوده و نقض آن، مسئولیت بین‌المللی دولت ناقض را به‌همراه خواهد داشت (ICJ, 1999). به عبارت دیگر، از منظر دیوان، قرار موقت همان ارزش حقوقی و لازم‌الاجرای رأی قطعی را دارد. طبق ماده ۷۸ آیین دادرسی دیوان، این مرجع می‌تواند در خصوص اجرای هر دستور موقتی که صادر نموده، از طرفین اختلاف درخواست اطلاعات کند. همچنین طبق ماده ۷۶، دیوان می‌تواند رأساً یا بنا بر درخواست یکی از طرفین در صورت احراز هرگونه تغییر در وضعیت، دستور صادره را لغو یا اصلاح نماید. در نهایت، هرگونه نقض دستوره‌های موقت در رسیدگی ماهوی مورد توجه دیوان قرار گرفته و حتی در مواردی مانند

قضیه اقدامات مسلحانه در سرزمین کنگو (کنگو علیه اوگاندا) (ICJ, 2005)، در رأی نهایی اعلام می‌شود (rules of international court of justice, 1978).

از آنجا که دیوان بین‌المللی دادگستری در خصوص قضایای برخی نقض‌های ادعایی عهدنامه مودت ایران علیه آمریکا تأیید می‌کند که دستور در خصوص اقدامات موقتی به‌موجب ماده ۸۵ اساسنامه الزام‌آور هستند و در نتیجه، برای هر طرفی که اقدامات موقتی خطاب به آن است تعهدات حقوقی بین‌المللی ایجاد می‌کند، لذا، اجرا نکردن دستور موقت دیوان از سوی آمریکا آثاری را در ماهیت دعوای ایران علیه این کشور در موضوع تحریم‌ها به‌دنبال داشته است، چنانچه عدم‌توجه به دستور موقت دیوان و عدم‌تعلیق تحریم‌ها، اخلال جدی را متوجه نظام بهداشت و درمان ایران کرده است و افراد مبتلا به بیماری‌های نادر که نیازمند داروهای وارداتی برای درمانشان هستند، با سختی فزاینده‌ای در تکمیل درمانشان روبه‌رو هستند. از این‌رو، نقض دستور موقت دیوان می‌تواند به‌عنوان مبنایی حقوقی برای مسئولیت ایالات‌متحده به‌عنوان ناقض رأی الزام‌آور دیوان، مورد استناد قرار گیرد؛ و بر این اساس ایران می‌تواند در مرحله رسیدگی ماهیتی به موضوع شکایت، این عدم‌اجرای دستور دیوان را به‌عنوان مبنایی برای ایجاد مسئولیت بین‌المللی آمریکا و نیز اتخاذ خسارت‌های مادی و معنوی و دریافت غرامت را برای آسیب دیدگان مطرح کند (منتظران، ۱۳۹۹ الف). در صورت اثبات اخلال در دسترسی ایران به امکانات بهداشتی و دارویی مورد نیاز از سوی آمریکا، ایران می‌تواند یک‌بار دیگر و این بار با نام «نقض مفاد دستور موقت دیوان بین‌المللی دادگستری» در لاهه اقامه دعوا نماید (ساعد، ۱۳۹۹).

## ۶. ابعاد نقض حقوق بین‌الملل بشر در تحریم دارویی آمریکا علیه ایران

تأثیر تحریم‌های اقتصادی، صرفاً بر رشد اقتصادی و شاخص‌های آن از جمله تولید ناخالص ملی نیست. تأثیر دوفاکتوی این تحریم‌ها، خصوصاً بر بخش‌های اجتماعی و مرتبط با حقوق بشر، اهمیت مضاعفی دارد. مهم‌ترین محور ضد حقوق بشری تحریم‌ها علیه ایران را می‌توان در حوزه درمان و پزشکی مشاهده کرد (نبی‌زاده اربابی و احمدحکیم، ۱۳۹۹: ۱۲-۱۰). آنچه مشخص است تحریم‌های گسترده علیه بانک‌های ایرانی، توانایی ایران را در پرداخت هزینه واردات بشردوستانه محدود و ایران را با مشکلاتی در زمینه تهیه دارو و کمک‌های بهداشتی که برای مقابله با کرونا به آن‌ها نیاز مبرم و ضروری دارد، مواجه کرده است.





بنابراین، بررسی ابعاد نقض حقوق بین‌الملل بشر در ایجاد محدودیت دارویی در ایران با ارزیابی تأثیر تحریم‌های سال‌های اخیر آمریکا بر حوزه بهداشت، درمان و سلامت ایرانیان، مهم است.

### ۶-۱. نقض حق بر سلامت و دسترسی ایرانیان به دارو

واقعیت این است که به‌دنبال اعمال تحریم‌های آمریکا علیه ایران، کمبود دارو گریبان‌گیر بیماران مختلف ایرانی شده است. بیشترین تأثیر این تحریم‌ها را می‌توان در بیماران دارای بیماری‌های خاص دید که برای درمان یا کنترل بیماری، نیازمند دسترسی به امکانات دارویی و تجهیزات درمانی و پزشکی تولید خارج کشور هستند. در این میان، یکی از اقشاری که تحریم‌ها به آن‌ها صدمات واضحی وارد کرده است بیماران پروانه‌ای هستند. تحریم بانکی ایران و محدودیت‌های ارزی یکی از عوامل نرسیدن یا دشواری در رسیدن مکمل‌های دارویی بیماران پروانه‌ای است. یکی از پمادهای بسیار تأثیرگذار بیماران پروانه‌ای برای ترمیم بافت‌های پوستی، در ایران یافت نمی‌شود که در صورت دسترسی بیماران پروانه‌ای فرآیند ترمیم زخم‌ها و تاول‌هایشان را تسریع می‌کند. موارد زیادی از این مکمل‌هایی دارویی و پمادها وجود دارد که به دلیل تحریم‌های اقتصادی و تحریم بانکی امکان واردات آن به ایران وجود ندارد. مؤثرترین پانسمان‌ها را یک شرکت دارویی سوئدی به نام «مولنیکه» تولید می‌کند. برآورد می‌شود که بیماران پروانه‌ای در ایران بین ۸۰۰ تا ۱۲۰۰ نفر باشند. این در حالی است که با وجود تحریم‌ها، دسترسی آن‌ها طی دو سال گذشته به محصولات این شرکت سوئدی تقریباً غیرممکن شده است. چنانچه شرکت «مولنیکه»<sup>۱</sup> سوئد در طی یک نامه‌نگاری رسمی با «خانه ای بی»<sup>۲</sup> ایران اعلام کرده به دلیل تحریم، از صادرات پانسمان‌های مخصوص به ایران منع شده است (تسنیم، ۱۳۹۹).

در واقع دولت آمریکا، هر کشور و نهاد و شرکتی را که به معامله و مبادله کالاهای پزشکی و درمانی با ایران پردازد هدف تحریم‌های ثانویه خود قرار می‌دهد و عملاً مانع صادرات دارو و تجهیزات پزشکی به ایران شده است. اقدامی که نقض حق بر سلامتی ایرانیان تلقی می‌شود. مهم‌ترین سند بین‌المللی در زمینه حق بر سلامتی، میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶) است. مهم‌ترین سند بین‌المللی در این زمینه، میثاق حقوق اقتصادی،

<sup>۱</sup> Mölnlycke

<sup>۲</sup> EB Foundation of Iran

اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶) است. میثاق در ماده ۱۲ خود به موضوع حق بر سلامتی پرداخته و اشعار می‌دارد که:

۱- کشورهای عضو این میثاق حق هر فرد را به بهره‌مندی از عالی‌ترین سطح قابل حصول سلامتی جسمی و روانی به رسمیت می‌شناسند.

۲- اقداماتی که دولت‌های عضو این میثاق باید برای حصول کامل این حق اتخاذ کنند.

ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بند ۱ راجع به حق بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی جسمی و روانی ۱ و بخش a بند ۲ راجع به کاهش نرخ مرگ جنین و نوزاد ۲، بخش c بند ۲ راجع به حق پیشگیری از شیوع بیماری‌های واگیر و فراگیر ۳ و بخش d بند ۲ راجع به حق دسترسی به دارو، تجهیزات پزشکی و درمانی ( icescr, 12: 1966)، بنابراین، در بند ۱ این ماده به حق بر سلامتی پرداخته شده و بند ۲ آن نیز اقدامات ضروری برای نیل به این حق می‌باشد.

لذا، از آنجاکه حق بر دارو ضامن بقای حیات انسان قلمداد می‌شود، محرومیت شهروندان از دسترسی به دارو موجب مرگ و میرهای وسیع در کشور هدف تحریم شده، در نتیجه، حق حیات افراد را سلب می‌کند. حق حیاتی که می‌توان آن را به صورت مضیق و موسع تفسیر کرد. مطابق با تفسیر مضیق، حق حیات به حیات جمادی و نباتی محدود می‌شود و معنای آن زنده‌بودن است؛ اما کمیته حقوق بشر به صراحت تفسیر مضیق از حق حیات را نفی کرده است. مطابق با نظر کمیته حقوق بشر، حق حیات در سیاق ماده ۶ میثاق حقوق مدنی و سیاسی به معنای بهره‌مندی فرد از زندگی شرافتمندانه است و نمی‌توان آن را به حیات جمادی و نباتی محدود کرد (Human rights, 2018).

دلایل قاطعی وجود دارد که تحریم‌های آمریکا بر حق دسترسی شهروندان به دارو، درمان و تجهیزات پزشکی تأثیرات آشکار منفی داشته است. این تحریم‌ها، تأثیراتی مخرب و منفی بر طیف‌های وسیعی از ایرانیان اثر گذاشته و موجب شده که زندگی و معیشت شهروندان ایرانی عمیقاً تحت تأثیر قرار گیرد. تحریم‌های آمریکا غالباً با محرومیت شهروندان ایرانی از دسترسی به داروهای حیاتی موجب نقض حق بر حیات و سلامت آن‌ها شده است (منصوریان، ۱۳۹۹: ۹۶-۹۵). حقی که به مثابه بنیادی‌ترین حقوق انسانی است، چنانچه دیگر حق‌های پیش‌بینی‌شده در اسناد بین‌المللی حقوق بشر نیز متوقف بر حق حیات است که حتی در شرایط اضطراری نیز نمی‌توان آن را نادیده گرفت.





در حالی که مواد و اسناد متعدد در متون حقوقی بین‌المللی، تلاش برای ایجاد تأثیرات منفی بر فرایندهای درمانی و دسترسی دارویی و پزشکی حاصل از جنگ یا تحریم و یا شرایط خاص بحرانی را به شدت محکوم می‌کنند. به هر صورت، اثرات تحریم‌های آمریکا بر حوزه‌هایی که به شکلی مستقیم‌تر به حوزه سلامت نیز مربوط می‌شوند قابل توجه است. این اثرات در زمینه قیمت خدمات بهداشتی و درمانی، اقتصاد دارو و تجهیزات پزشکی و شاخص‌های کلی سلامت قابل بیان هستند. به‌ویژه در حوزه درمان، آثار تحریم‌های اقتصادی به نحو قابل ملاحظه‌ای در دو حوزه پیشگیری و درمان مشهود است. در حوزه پیشگیری، از آنجایی که قیمت‌های همه کالاها و خدمات طی دوره چندساله اخیر افزایش چشمگیری داشته است، موجب کاهش قدرت خرید افراد شده و لذا، آثار ناگواری را در حال حاضر و چه‌بسا در آینده به حوزه بهداشت و درمان وارد می‌کند و در حوزه درمان نیز با افزایش هزینه‌های درمانی، بیماری‌ها به سهولت بیماران را به کام مرگ می‌کشد (زمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۲).

## ۶-۲. نقض حق دسترسی ایرانیان به دارو در دوران شیوع کرونا

دارو، ماسک و تجهیزات پزشکی در پیشگیری، درمان و کنترل بیماری فراگیر کرونا نقش چشمگیری دارد و از این حیث، عاملی مهم در تحقق حق بر سلامت در مبتلایان به‌شمار می‌رود، اما متأسفانه دولت آمریکا در شرایط شیوع کرونا در ایران، هیچ توجهی به حق بر سلامت ایرانیان نداشته و روند تحریم دارویی ایرانیان را سخت‌تر نیز کرده است. لذا، با قطعیت می‌توان بیان داشت که تحریم‌های آمریکا علیه ایران که در شرایط فراگیری کرونا، حوزه سلامت مردم ایران را نیز در بر گرفته است، در مغایرت کامل با حق بر سلامت شهروندان ایرانی بوده و به‌عبارتی می‌توان آن را نشانه‌ای واضح از نقض حق سلامتی ایرانیان در شرایط شیوع کرونا نامید (منتظران، ۱۳۹۹ ب).

در این میان، اقدام تحریمی وزارت دارایی آمریکا در تحریم اولین نهاد تولیدکننده واکسن ایرانی کرونا (home.treasury.gov, 2021)، در مغایرت کامل با حق بر سلامت شهروندان ایرانی بوده و حکایت از عدم توجه به «حق بر حیات ایرانیان» دارد. این اقدام آمریکا در تحریم نهاد تولیدکننده واکسن ایرانی، بدون شک تأثیرات منفی خود را بر روند تولید واکسن و نهایتاً سلامت ایرانیان خواهد گذاشت.

در این میان بیش از ۴۰ نهاد غیردولتی آمریکایی فعال در زمینه صلح و انسان‌دوستی در نامه‌ای به سه وزیر خارجه، دارایی و بازرگانی این کشور خواسته‌اند که دولت، تحریم‌هایی را که برای کنترل کووید ۱۹ در ایران مانع شده لغو کند. در نامه این گروه به اظهارات جو بایدن



در دوران کارزارهای انتخاباتی اشاره شده و از رئیس‌جمهوری آمریکا خواسته شده که اکنون به وعده خود در ارتباط با تحریم‌های ایران و اولویت مبارزه با کرونا عمل کند. در پایان این نامه به دولت آمریکا پیشنهاد شده است که با آزاد کردن دسترسی دولت ایران به دارایی‌های این کشور در بانک‌های خارجی، به تهران فرصت خرید غذا و دارو را بدهد (niacouncil, 2021).

## ۷. گزارش گزارشگران حقوق بشری پیرامون تحریم‌های نامشروع علیه ایرانیان

اندیشمندان و مدافعان حقوق بشر در گزارش‌ها و مقاله‌های متعدد اذعان کرده‌اند که تحریم‌های اقتصادی بر تعداد بسیاری از شهروندان بی‌گناه در کشورهای هدف از طریق محدودیت دسترسی به غذا و دارو، اختلال در کل اقتصاد، محروم کردن شهروندان از درآمد ضروری و کاهش ظرفیت ملی برای آب، سیستم‌های الکتریکی برق و دیگر زیرساخت‌های حیاتی برای حیات و بهداشت صدمه وارد می‌کنند (Baek, 2008: 22-59).

ادریس جزایری<sup>۱</sup> اولین گزارشگر ویژه سازمان ملل در حوزه «تأثیر منفی اقدامات یک‌جانبه قهری» در گزارش خود اظهار داشت که تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، نامشروع و مغایر حقوق بشر است. وی با نامشروع دانستن تحریم‌های یک‌جانبه اقتصادی آمریکا علیه ایران، در مورد یک جنگ گسترده و تمام‌عیار اقتصادی اخطار داده و از نقض حقوق بشر ملت ایران بر اثر تحریم‌ها، ابراز نگرانی کرده بود. وی در بیانیه خود از آمریکا تقاضا کرد که با مجاز کردن واردات محصولات کشاورزی، غذا، دارو و وسائل پزشکی به ایران، برداشتن قدم‌های محکم برای دسترسی بانک‌ها و مؤسسات مالی به سیستم مالی بین‌المللی برای پرداخت پول این واردات، تعهد خود را نشان دهد (ohchr, 2018).

آلنا دوهان جانشین ادریس جزایری نیز، در ۳ آوریل ۲۰۲۰، در گزارش مکتوب خود به شورای حقوق بشر یکی از شکل‌های غیرانسانی تحریم‌های یک‌جانبه را مواردی دانسته که با تحریم نظام بانکی کشور مورد هدف سعی می‌شود امکان مرادفات اقتصادی با جهان محدود یا تحت فشار شدید قرار گیرد تا کشور تحت تحریم نتواند نیازهای انسانی خود را به‌راحتی تأمین کند و از این طریق درد و رنج زیادی بر مردم وارد شود و حاضر به پذیرش شروط کشور تحریم‌کننده شوند (ohchr, 2018).

<sup>1</sup>. Idriss Jazairy



2020). وی همچنین مشخصاً در مورد تحریم‌ها علیه ایران اینگونه گفته است: «شاهد اقداماتی چندجانبه علیه ایران هستیم که نه تنها صنعت نفت این کشور بلکه سیستم‌های بانکی و شرکتی را نیز شامل می‌شود. پس از قرار گرفتن اسامی ۱۸ بانک ایرانی در فهرست تحریم‌ها در هشتم اکتبر، ایران دیگر نمی‌تواند از مکانیزم معاملات بین‌المللی استفاده کند. امروزه شرایط وخیمی در حوزه خرید دارو در ایران حاکم است که این کشور نمی‌تواند داروهای مورد نیاز خود را برای مقابله با بیماری کرونا و بیماری‌های مزمن مثل دیابت خریداری کند. در بعضی موارد، اعمال تحریم‌های ثانویه از منظر حقوقی بسیار مضحک است. بسیاری از مؤلفه‌های حقوق بشر در تحریم‌های یکجانبه نادیده گرفته می‌شود (UN Special Rapporteur, 2020).

جاوید رحمان<sup>۱</sup> از گزارشگران ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در مورد ایران<sup>۲</sup> است که وظیفه نظارت و بررسی موارد نقض حقوق بشر در ایران را برعهده دارد، در گزارش خود به شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در نشست ۴۶ این شورا در فوریه ۲۰۲۱ و در بخش (د) گزارش، به تبیین آثار بحران‌های اقتصادی و تحریم‌ها پرداخته است. گزارشگر ویژه نگرانی‌های دیرکل در مورد تأثیر منفی تحریم‌ها و محدودیت‌های بانکی بر بخش سلامت را ابراز کرد. در این گزارش، گفته شده که تحریم دسترسی دولت را به ذخایر ارزی خود برای خرید لوازم پزشکی و مواد اولیه مورد نیاز محدود کرده است. داروهای تولید شده در خارج از کشور برای درمان، مورد نیاز اما کمیاب است. تقریباً ۴٫۵ میلیون بیمار دیابتی با کمبود انسولین مواجه هستند که گفته می‌شود ۶۰۰۰۰۰ نفر از آنها نیاز به تزریق روزانه دارند. معافیت‌های بشردوستانه موجود کمک‌های محدودی ارائه کرده است (HRC, 2021).

جاوید رحمان در گزارش خود به نشست هفتادوششم مجمع عمومی سازمان ملل در سپتامبر ۲۰۲۱، در بخش مربوط به پیامدهای تحریم‌ها و بحران اقتصادی بار دیگر نگرانی‌های قبلی خود را در مورد آثار تحریم‌ها بر نقض حقوق مردم از جمله در عرصه سلامت اعلام کرده و داده‌هایی را از رسانه‌های ایران در مورد مشکلات موجود برشمرد (Javaid Rehman, 2021). دبیر کل سازمان ملل نیز در شروع اجلاس هفتادوششم مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۲۰۲۱ به تأثیر نامطلوب تحریم‌ها و محدودیت‌های بانکی بر بخش بهداشت، از جمله کمبود اقلام دارویی و پزشکی در

<sup>۱</sup> Javaid Rehman

<sup>۲</sup> Special Rapporteur on human rights in Iran



مقابله با همه‌گیری کووید ۱۹ در مورد ایران اشاره داشت که چالش‌های نظام بهداشتی ایران را تشدید کرده است (Report of the Secretary-General General Assembly, 2021).

همچنین سازمان غیردولتی بین‌المللی دیده‌بان حقوق بشر در یک گزارش مفصل به ابعاد ضدانسانی تحریم‌های دولت آمریکا علیه حق بر سلامت ایرانیان اشاره کرده است. در بخش‌هایی از این گزارش که بسیار مبسوط بود، آمده است: «درحالی که دولت آمریکا معافیت‌هایی برای واردات بشردوستانه در نظام تحریم‌هایش در نظر گرفته است، تحریم‌های گسترده آمریکا علیه بانک‌های ایران، همراه با مواضع تهاجمی از سوی مقامات آمریکایی به شدت توانایی ایران در پرداخت برای چنین واردات بشردوستانه‌ای را محدود کرده است. پیامدهای تحریم‌های مضاعف، عمدی یا غیرعمدی، تهدیدی جدی متوجه حق ایرانیان بر سلامتی و دسترسی به داروهای حیاتی می‌کند. عامل اصلی آثار آسیب‌زننده تحریم‌های مجدد آمریکا علیه ایران این واقعیت است که این تحریم‌ها در عمل تا حد زیادی بانک‌ها و شرکت‌های بین‌المللی نگران از اعمال تحریم‌های ثانویه آمریکا علیه خود را از مشارکت در تعاملات تجاری و مالی با ایران، از جمله تعاملات بشردوستانه معاف از تحریم‌ها، بازداشته‌اند. در نتیجه، این تحریم‌ها به دسترسی ایرانیان به داروهای حیاتی و حق آن‌ها بر سلامت اثری منفی وارد کرده‌اند و اگر وضعیت تغییر نکند این امر احتمالاً تشدید خواهد شد و سلامت میلیون‌ها ایرانی را تهدید خواهد کرد. دولت آمریکا باید فوراً گام‌هایی برای تضمین کارا بودن معافیت‌های بشردوستانه برای تسهیل دسترسی ایرانیان به دارو و تجهیزات پزشکی بردارد. مهم‌تر از همه دولت آمریکا باید به شکل عمومی در بالاترین سطوح مشخص کند که بانک‌ها و شرکت‌ها در صادرات یا تأمین مالی کالاهای بشردوستانه مشمول معافیت به ایران متحمل ریسک‌های حقوقی یا مالی نخواهند شد (HRW, 2019).

## ۸. بازنمایی تحریم دارویی آمریکا علیه ایران در اندیشکده‌ها و رسانه‌های بین‌المللی آمریکایی

### فارین پالیسی<sup>۱</sup> (سیاست خارجی)

فارین پالیسی در مقاله‌ای به قلم نگار مرتضوی با عنوان «کادر درمانی ایران، شهادی فشار حداکثری ترامپ هستند»، این گونه به مسئله پرداخته است: «تاکنون چند ده نفر از اعضای کادر

<sup>۱</sup>. Foreign policy



درمانی ایران در اثر ابتلا به کرونا در گذشته‌اند و این موضوع باعث شد، آیت‌الله خامنه‌ای رهبر ایران در ماه مارس ۲۰۲۰ اعلام کند کادر درمانی که در نتیجه، این بیماری جان خود را از دست می‌دهند به‌عنوان شهید شناخته شوند. این افتخار به سربازانی داده می‌شود که در جنگ جان خود را فدای میهن کنند. در حالی که گفته می‌شود مواد غذایی و دارو از مجازات‌های تحریمی ایالات متحده معاف هستند، اما در عمل تجهیزات پزشکی و انواع خاصی از داروها را شامل نمی‌شود. شرکت‌ها برای فروش برخی از اقلام پزشکی به ایران، از جمله ماسک صورت و برخی از سیستم‌های ضد عفونی که برای استریل کردن آن‌ها استفاده می‌شود، نیاز به مجوز ویژه از وزارت خزانه‌داری ایالات متحده دارند. تحریم‌های ایالات متحده با مختل کردن راه‌های دیگر در ارائه کمک‌های بشردوستانه به ایران وضعیت را پیچیده‌تر کرده است. ایران به دلیل تحریم‌ها، منابع مالی به‌مراتب کمتری برای خرید لوازم مورد نیاز در اختیار دارد» (Mortazavi, 2020).

فارین پالیسی همچنین در مقاله‌ای دیگر به قلم عباس کبریایی زاده با موضوع «تحریم‌های آمریکا علیه ایران مبتلایان به سرطان را پا در می‌آورد» آورده است: «گرچه تحریم‌های ایالات متحده به‌گونه‌ای طراحی شده است که ممکن است دسترسی بشردوستانه به غذا و دارو را هدف قرار ندهد، اما در عمل به‌عنوان ابزاری برای جنگ اقتصادی عمل می‌کند. مقامات در واشنگتن همچنان اصرار دارند که آن‌ها به «معافیت» تحریم‌های خود برای محافظت از تجارت بشردوستانه، پس از دیوان بین‌المللی دادگستری حکم داده‌اند که این معافیت کافی نیست» (Kebriaeezadeh, 2019).

### فارین پالیسی اینفوکوس<sup>۱</sup>

سایت آمریکایی فارین پالیسی اینفوکوس در مقاله‌ای به قلم مدیا بنیامین<sup>۲</sup> و آریل گلد<sup>۳</sup>، با عنوان «برای کمک به کنترل کرونا، تحریم‌ها علیه ایران را بردارید»<sup>۴</sup> می‌نویسد: «پیش از شیوع کرونا در ایران، اقتصاد این کشور از جمله نظام سلامت آن از قبل توسط تحریم‌های آمریکا آسیب چشمگیری دیده بود و دولت اکنون برای پوشش هزینه‌های هنگفت مقابله با کرونا و ویروس از جمله درمان مبتلایان، منابع ناچیزی در اختیار دارد» (Benjamin and Gold, 2020).

<sup>1</sup> Foreign Policy in Focus

<sup>2</sup> Medea Benjamin

<sup>3</sup> Ariel Gold

<sup>4</sup> To Help Stem Coronavirus, Lift the Sanctions on Iran

## اندیشکده شورای آتلانتیک

اندیشکده آمریکایی شورای آتلانتیک در مقاله‌ای به قلم سینا عضدی با عنوان «تحریم‌های آمریکا مانع دسترسی ایرانیان به دارو می‌شود»<sup>۱</sup> نوشته است: «تحریم‌های یک‌جانبه با محرومیت مردم ایران از دسترسی کافی و قابل اطمینان به دارو، آن‌ها را مجازات می‌کند. گرچه آمریکا کالاهای بشردوستانه را از تحریم‌های اقتصادی خود معاف کرده است، با این حال محدودیت‌های تجاری، عدم تمایل مؤسسات مالی برای پردازش معاملات مربوط به ایران و همچنین سیاست‌های غلط دولت ایران، منجر به قیمت‌های سرسام‌آور و کمبود دارو شده است (Azodi, 2019). شورای آتلانتیک همچنین در مقاله‌ای دیگر به قلم شهناز کرمانی، با موضوع کودکان پروانه‌ای ایران به واکاوی تبعات این تحریم‌ها بر بیماران خاص پرداخته است. در این مقاله گفته شده است که تحریم بانک‌های ایرانی توانایی تهران در تأمین مالی واردات بشردوستانه را به شدت محدود کرده است و بر بیمارانی که از بیماری‌های حاد یا نادر رنج می‌برند، تأثیر می‌گذارد. زیرا قیمت داروهای این بیماران از جمله بیماران پروانه‌ای بسیار افزایش یافته است (Kermalli, 2020).

## واشنگتن پست

فیلیپ اچ گوردون<sup>۲</sup> و آریین طباطبایی<sup>۳</sup> در مقاله‌ای در واشنگتن پست با عنوان «فاجعه انسانی در صورت تداوم تحریم‌های ایران»<sup>۴</sup> نوشته‌اند: «متأسفانه تشدید این رویکرد به جای تسلیم کردن ایران، افزایش مرگ ایرانیان، شیوع بیشتر ویروس به کشورهای همسایه و معرفی چهره‌ای شرورانه از ایالات متحده در ایران و سایر مناطق جهان و سرانجام؛ فراهم کردن این امکان برای چین را به همراه خواهد داشت که در حالی که تا حد زیادی در این جریان مقصر است، نقش بازیگر پرسشگر را بازی کند. ایالات متحده باید به ایران پیشنهاد کمک بدهد؛ فهرست معافیت کالاهای بشردوستانه و داروها از تحریم‌های آمریکا را گسترش دهد و درخواست کند که هیچ بانک، شرکت یا سازمان غیردولتی فعال در ارائه پشتیبانی‌های پزشکی تحریم نشود» (Gordon and Tabatabai, 2020).

<sup>1</sup> How US sanctions hinder Iranians' access to medicine

<sup>2</sup> Philip H. Gordon

<sup>3</sup> Ariane M. Tabatabai

<sup>4</sup> Opinion: Trump must ease sanctions against Iran or face a humanitarian catastrophe





## مرکز پژوهش‌های اقتصادی و سیاست‌گذاری آمریکا<sup>۱</sup>

دو تحلیل‌گر آمریکایی به‌نام‌های کوین کشمن<sup>۲</sup> و کاوان خرازیان<sup>۳</sup>، با عنوان «تحریم‌های آمریکا برای مرگ طراحی شده‌اند»<sup>۴</sup> نوشته‌اند: «تحریم‌ها مسائل اجتماعی را تشدید می‌کنند، به‌دلیل کاهش درآمد نفتی، ایران نمی‌تواند مواد غذایی و دارو هم وارد کند. همچنین ایران از نظام مالی بین‌المللی که تحت سلطه ایالات متحده است، محروم شده است. یکی از روش‌های کنترل آمریکا از طریق سویفت<sup>۵</sup> و چپیس<sup>۶</sup> است که بخش اعظمی از این پرداخت‌ها را به عهده دارند. تأثیر تحریم‌های آمریکا بر اقتصاد ایران به این معنی است که ایران نه تنها نمی‌تواند به راحتی در بازار آزاد نفت بفروشد، بلکه مواد غذایی و دارو را نیز به راحتی نمی‌تواند بخرد. قابل توجه است که در اکتبر ۲۰۱۸، دیوان بین‌الملل دادگستری به آمریکا دستور «برداشتن تمام موانعی» که بر تجهیزات دارو، مواد غذایی و حمل‌ونقل هوایی غیرنظامی تأثیر دارد را داد. در جواب این دستور، آمریکا، به‌جای پیروی کردن، از پیمان مؤدت که اساس این حکم را تشکیل می‌داد، صرف‌نظر کرد. به‌نظر می‌رسد که این معافیت‌ها به‌جای این که به واردات دارو و غذا کمک کنند، بیشتر برای رفع انتقاد از تحریم‌ها است» (Cashman and Kharrazian, 2019).

## ای‌بی‌سی نیوز<sup>۷</sup>

در خصوص بازنمایی تأثیر تحریم‌ها در ایجاد محدودیت دارویی در ایران در رسانه‌های تصویری آمریکا نیز می‌توان به دو گزارش مستند تصویری خبری ای‌بی‌سی نیوز آمریکا که بازتاب‌های مختلفی در سطح جهانی داشت، اشاره کرد. در این دو گزارش اذعان این رسانه آمریکایی به هدف‌گیری ضدانسانی دولت آمریکا علیه ملت ایران قابل توجه است که در آن به پیامدهای غیرانسانی تحریم‌های ظالمانه دولت ترامپ بر بیماران سرطانی در ایران و تأثیر مستقیم تحریم‌ها بر دارو اشاره شده است. از جمله اینکه تولیدکنندگان دارو در ایران به‌دلیل تحریم‌های دیگر

1. (CEPR) The Center for Economic and Policy Research

2. Kevin Cashman

3. Cavan Kharrazian

4. US Sanctions Are Designed to Kill

5. SWIFT

6. CHIPS

7. ABC News

از جمله محدودیت‌های بانکی و معاملات با چالش‌های زیادی روبرو هستند ( Abcnews, 2019 ) (and 2020).

در مجموع در حالی که اکثر رسانه‌ها و اندیشکده‌های آمریکایی معتقد و معترف به تأثیر تحریم‌های دولت آمریکا علیه ایران، بر حق بر سلامت و حق بر دسترسی ایرانیان به دارو هستند، نکته اینجاست که برخی از رسانه‌های آمریکایی و برخی نهادهای دولت ساخته‌ی به‌ظاهر غیردولتی در آمریکا، از قبیل ایران فوکوس (iranfocus, 2019) و بنیاد دفاع از دموکراسی‌ها (fdd, 2019)، منکر تأثیرگذاری این تحریم‌ها بر حق سلامت و نیز دسترسی ایرانیان به دارو هستند. چنانچه بنیاد دفاع از دموکراسی‌ها، صریحاً در پاسخ به گزارش منتشره دیده بان حقوق بشر راجع به ابعاد ضدانسانی تحریم‌ها علیه سلامت مردم ایران، اعلام کرده است که هیچ مشکلی در زمینه ارسال دارو به ایران وجود ندارد و اتفاقاً بعد از تحریم‌ها واردات داروهای مورد نیاز از اروپا به ایران افزایش داشته است.

## ۹. نتیجه‌گیری

تمرکز تحریم‌های ایالات متحده آمریکا علیه ایران فقط در حوزه اقتصاد خلاصه نشده، بلکه این تحریم‌ها، حوزه درمان و سلامت ایرانیان را نیز هدف قرار داده است. همان‌گونه که اشاره شد آنچه تحریم‌های اقتصادی را با محدودیت‌ها مواجه می‌سازد، ملاحظات انسان‌دوستانه مبتنی بر اصول و قواعد حقوق بین‌المللی بشر است. گزارش‌ها و توصیه‌های گوناگون افراد و نهادهای بین‌المللی از جمله توصیه‌های دبیرکل سازمان ملل، توصیه‌های کمیسر عالی حقوق بشر و نیز گزارش‌های گزارشگران مختلف تابعه شورای حقوق بشر، مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل متحد و تعهدات بین‌المللی برآمده از قواعد آمره بین‌المللی، همگی حکایت از این دارد که تحریم‌های آمریکا مغایر با حقوق بشر است.

دلایل و گزارش‌های نهادهای حقوق بشری و رسانه‌های بین‌المللی حکایت از این واقعیت دارد که تحریم‌های ایالات متحده آمریکا علیه ایران، بر حق دسترسی شهروندان ایرانی به دارو، درمان، تجهیزات پزشکی و نیز حق بر سلامتی و حیات به‌ویژه در زمان مقابله با کرونا، تأثیرات منفی فراوانی گذاشته است. در زمان حاضر که جهان با بیماری فراگیر کرونا و تهدیدات برآمده از آن درگیر شده، باید حق بر دسترسی به دارو و درمان از جمله واکسن و داروهای مختلف در مقابله با کرونا به نحو عادلانه در سراسر جهان تأمین شود و هیچ‌گونه تبعیضی در روند دسترسی مردم جهان به دارو شکل نگیرد، ایران با وضعیت کامل تحریم دارویی، به‌واسطه تحریم‌های بانکی و





ارزی خود مواجهه است. هر چند دارو و تجهیزات درمانی، مستقیماً از سوی ایالات متحده آمریکا تحریم نشده است، اما واقعیت اینجاست که دولت آمریکا با تحریم شرکت‌های ایرانی، بانک‌های دولتی و خصوصی ایرانی، هر کشور و نهاد و شرکتی را که دست به معامله و مبادله کالاهای پزشکی و درمانی با ایران بزند، هدف تحریم‌های ثانویه خود قرار می‌دهد و این‌گونه عملاً مانع از صادرات دارو و تجهیزات پزشکی به ایران شده است. در این میان بانک‌ها و شرکت‌های دارویی خارجی نیز از ترس تحریم، از تجارت با ایران پرهیز می‌کنند. گزارش‌های حقوق بشری نیز حاکی از آن است که در اثر تحریم‌های ایران و به‌خصوص تحریم بانک‌های ایران و همچنین مجازات برخی بانک‌ها و مؤسسات مالی از سوی خزانه‌داری آمریکا، شبکه دارویی ایران در وضعیت نابسامانی قرار گرفته است.

در این میان گزارش‌های متعدد اندیشکده‌ها و رسانه‌های بین‌المللی آمریکایی نیز نقش تحریم‌های ایالات متحده آمریکا در ایجاد اختلال و محدودیت در روند ارسال دارو و تجهیزات پزشکی و درمانی به ایران را تأیید کرده‌اند. نتایج اکثر این رسانه‌ها مؤید این موضوع است که با وجود صدور برخی معافیت‌های بشردوستانه از سوی خزانه‌داری آمریکا، بانک‌ها و شرکت‌های بین‌المللی تولید دارو از ترس تحریم‌ها، با مشکل معامله با ایران، محدودیت در پرداخت هزینه دارو و تجهیزات و نیز مشکلات حمل‌ونقل کالا به ایران مواجه هستند. موضوعی که باعث نوعی تروریسم دارویی از سوی آمریکا علیه ایران شده و دسترسی تهران به اقلام حیاتی مورد نیاز شهروندان و بیماران خود را از طریق خارج از مرزها، بسیار سخت و یا عملاً ناممکن کرده است.

## ۱۰. پیشنهادهای حقوقی - رسانه‌ای

- افزایش مستندسازی رسانه‌ای آثار تحریم‌ها در حوزه دارو و درمان، به‌صورت نظام‌مند ضروری است. بنابراین، لازم است رسانه‌های برون‌مرزی (و داخلی) موارد اختلال و محدودیت دارویی علیه ایران را مستندسازی کرده و آثار سوء تحریم‌های ایالات متحده را به‌صورت خاص در حوزه دارو، درمان و سلامت جامعه ایرانی را تبیین کنند.
- به رسانه‌های برون‌مرزی به‌ویژه پرس‌تی‌وی، هیسپان‌تی‌وی و العالم پیشنهاد می‌شود، کما فی‌السابق با دعوت از کارشناسان و خبرگان حقوق بین‌الملل و حقوق سلامت، روشنگری‌های حقوقی لازم را در خصوص تبعات تحریم دارویی ایران تبیین کنند.



- ایالات متحده آمریکا همواره مدعی است که تحریم‌های دارویی را اعمال نمی‌کند. رسانه‌های برون مرزی کشور می‌توانند با مصاحبه با مقامات ذیربط در سازمان جهانی بهداشت و شورای حقوق بشر سازمان ملل و نیز آسیب دیدگان تحریم‌های دارویی و ساخت و پخش مکرر این قبیل برنامه‌های خبری ویژه، به رد اظهارات ناصحیح آمریکایی از جمله امکان خرید و ارسال آسان دارو به ایران بپردازند. اقدامی که در افشای ادعای دروغین آمریکایی‌ها و وضعیت نامشروع تحریم‌های دارویی ایران به افکار عمومی دنیا، مفید خواهد بود. در این خصوص، مستند مربوط به مشکلات بیماران پروانه‌ای نمونه مناسبی محسوب می‌شود.
- پیشنهاد می‌شود شبکه‌های برون مرزی از جمله پرس‌تی‌وی، العالم و هیسپان‌تی‌وی در قالب مستنداتی ویژه با استفاده از حقوق دانان برجسته داخلی و خارجی و گزارشگران حقوق بشری سازمان ملل از جمله آنا دوهان، ابعاد نقض جدی حقوق بین‌الملل بشر در محدودیت‌های دارویی در ایران را هر چه بیشتر تبیین نمایند.
- اهمیت دارد که واکنش‌های منفی تعداد قابل توجهی از اندیشکده‌ها و رسانه‌های بین‌المللی آمریکا به تحریم‌های این کشور را که نشان‌دهنده بروز و ظهور بحران در مشروعیت تحریم‌های زورگویانه آمریکا است، به‌طور مناسب انعکاس یابد.
- پیشنهاد می‌شود که سایت‌ها و صفحات اجتماعی شبکه‌های برون مرزی با انتشار متون و تحلیل‌های حقوقی اندیشکده‌ها و رسانه‌های بین‌المللی آمریکا با محوریت نقض قواعد حقوق بین‌الملل و بشر، در قالب‌هایی مانند عکس‌نوشت، اقدام مغایر با اصول حقوق بین‌الملل بشر دولت آمریکا در محدودیت دارویی ایرانیان را برای افکار عمومی جهان تبیین و تشریح کنند تا به‌نوعی مسیر پیگیری حقوقی این موضوع و روند محکومیت این اقدام، توسط نهادهای دیگر تسهیل شود.
- پیشنهاد می‌شود که با ساخت و پخش مستندهای مربوط به نقض‌های گسترده حقوق بین‌الملل توسط دولت‌های آمریکایی، آگاهی‌بخشی عمومی در خصوص اقدامات یک‌جانبه، نامشروع و ناقض حقوق بین‌الملل توسط دولت آمریکا تقویت شود.
- اهمیت دارد رسانه‌های برون مرزی، ابعاد نقض قرار موقت دیوان در خصوص عدم تحریم‌های دارویی توسط آمریکا را از زبان کارشناسان بیان و لزوم طرح شکایت جدید درباره نقض قرار موقت دیوان علیه آمریکا را مطرح نمایند.



- برون‌مرزی صداوسیما ایران می‌تواند اقدام به هنجارسازی و گفتمان‌سازی در حوزه حقوق تحریم کند. این هنجارسازی باید ناظر به اثبات «جنایت علیه بشریت بودن» تحریم‌های آمریکا باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود تا با برگزاری کرسی‌های نظریه‌پردازی، سمینارها و کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی در کنار حمایت مالی و معنوی از انجام پژوهش‌های علمی و انتشار یافته‌های آن در سطح بین‌المللی، در مورد استقرار نظریه «جنایت علیه بشریت بودن تحریم‌ها» و ایجاد محدودیت در حوزه دارو و درمان در نظام هنجاری حقوق بین‌الملل اقدام شود.
- با تبیین تبعات تحریم دارویی ایران توسط آمریکا، این اقدام به‌عنوان مصداق «تروریسم دارویی» واشنگتن از زبان کارشناسان قلمداد گردد.

## منابع

آرایی، وحید و قاسمی، ابوالفضل (۱۳۹۶)، «تحریم اقتصادی از دیدگاه حقوق بین‌الملل و بررسی تحریم‌های اقتصادی ایران در زمینه هسته‌ای»، **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، بهار و تابستان، شماره ۳۰۷.

آل کجفاف، حسین؛ انصاریان، مجتبی (۱۳۹۳)، «تأثیر تحریم‌های یکجانه و چندجانبه بر ایران از منظر حق بشر سلامت»، **فصلنامه حقوق پزشکی**، شماره بیست و نهم، سال هشتم. ایوانز، گراهام و نونام جفری (۱۳۸۱)، **فرهنگ روابط بین‌الملل**، ترجمه حمیرا مشیرزاده و حسین شریفی طرازکوهی، تهران: نشر میزان.

حدادی، مهدی (۱۳۸۲)، «تحریم‌های بین‌المللی: ابزار سیاست ملی یا ضمانت اجرای بین‌المللی»، **اندیشه‌های حقوقی**، دوره ۱، شماره ۳، بهار و تابستان.

تسنیم (۱۳۹۹)، «شرح رنج بیماران پروانه‌ای به دلیل تحریم‌های بانکی و دارویی ایران از سوی آمریکا»، قابل دسترسی در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/12/24/2469777>

زمانی، سیدقاسم و همکاران (۱۳۹۵)، «تحریم‌های یکجانبه علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل کیفری: جنایت علیه بشریت؟»، **مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی**، دوره ۴، شماره ۷، بهار و تابستان.

زایدل، آيگناتس و دیگران (۱۳۹۷)، **حقوق بین‌الملل اقتصادی**، (ترجمه و تحقیق: سیدقاسم زمانی)، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی.

فیروزمند، لیلا (۱۳۹۴)، «نقش تحریم بر بهداشت عمومی از دیدگاه حقوق بین‌الملل»، پایان‌نامه دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

منصوریان، ناصرعلی (۱۳۹۹)، «یک‌جانبه‌گرایی ایالات متحده و تدابیر فراسرزمینی و تحریمی آن دولت در تعارض با حقوق بین‌الملل»، **فصلنامه تحقیقات حقوقی**، دوره ۲۳، شماره ۹، پاییز.

محمدی‌الموتی، محسن؛ جلالی، محمود؛ شوشتری؛ مهدی (۱۳۹۶)، «حق حیات و سلب آن از منظر اسلام و حقوق بین‌الملل بشر با تأکید بر عملیات انتحاری»، **دوفصلنامه علمی - پژوهشی انسان پژوهی دینی**، سال چهاردهم، شماره ۷۳، بهار و تابستان.





منتظران، جاوید (۱۳۹۷ ب)، «مشروعیت تحریم‌های یک‌جانبه ایالات‌متحده آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل و راهکار پیش‌روی ایران»، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری، قابل دسترسی در:

<http://www.css.ir/fa/content/114750>

منتظران، جاوید (۱۳۹۹ ب)، «نقض حق بر سلامت ایرانیان در وضعیت فراگیری کرونا و مسئولیت آمریکا»، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری، قابل دسترسی در:

<http://css.ir/fa/content/115136>

منتظران، جاوید (۱۳۹۹ الف)، «تمرد آشکار آمریکا از اجرای دستور موقت دیوان بین‌المللی دادگستری (تحریم‌های آمریکا و اخلال در نظام بهداشت و درمان ایران)»، مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری، قابل دسترسی در:

<http://www.css.ir/fa/content/115111>

نبی‌زاده اربابی، محمدرضا و احمدحکیم، مصطفی (۱۳۹۹)، «نقش تحریمات بر بهداشت شهروندان از دیدگاه حقوق بین‌الملل و حقوق اساسی عراق»، ششمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات حقوقی و قضایی.

نیاورانی، صابر، جاوید، احسان (۱۳۹۵)، «حق دسترسی به داروهای اساسی در چارچوب موافقت‌نامه تریپس و چالش حمایت از حق بین‌المللی بشر بر سلامت»، **مجله حقوقی بین‌المللی**، شماره ۵۴، بهار-تابستان.

ساعد (۱۳۹۹)، «چرا ایران باید دوباره در دادگاه بین‌المللی دادگستری شکایت ثبت می‌کرد؟» قابل دسترسی در:

<https://www.tabnak.ir/fa/news/988662>

سادات‌اخوی، سیدعلی؛ ملکی‌عزین‌آبادی، روح‌الله (۱۳۹۶)، «محدودیت‌های دارویی ناشی از تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران و نقض استانداردهای حقوق بشر بین‌الملل»، **راهبرد سیاسی**، سال اول تابستان ۱۳۹۶ شماره ۱

Azodi, Sina (2019), "How US sanctions hinder Iranians' access to medicine", Available at:

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/how-us-sanctions-hinder-iranians-access-to-medicine/>

abcnews (2019), "Cancer patients put at risk over Iran sanctions", Available at: <https://abcnews.go.com/International/video/cancer-patients-put-risk-iran-sanctions-67916441>



- abcnews (2020), "After US withdrawal from Iran nuclear deal, restored sanctions put cancer patients at risk", Available at: <https://abcnews.go.com/International/us-withdrawal-iran-nuclear-deal-restored-sanctions-put/story?id=67885588>
- Benjamin, Medea and Gold, Ariel (2020), "To Help Stem Coronavirus, Lift the Sanctions on Iran", Available at: <https://fpif.org/to-help-stem-coronavirus-lift-the-sanctions-on-iran/>
- Baek, Buhm Suk (2008), "Economic Sanctions Against Human Rights Violations", Cornell Law School Inter-University Graduate Student Conference Papers. 11.
- undocs (17 April 2020), Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Statement on the coronavirus disease (covid-19) pandemic and economic, social and cultural rights, Available at: <https://undocs.org/E/C.12/2020/1>
- Cashman, Kevin and Kharrazian, Cavan (2019), "US Sanctions Are Designed to Kill", Available at: <https://cepr.net/us-sanctions-are-designed-to-kill/>
- Gordon, Philip H. and Tabatabai, Ariane M (2020), "Trump must ease sanctions against Iran or face a humanitarian catastrophe", Available at: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2020/03/25/trump-must-ease-sanctions-against-iran-or-face-humanitarian-catastrophe/>
- Javaid, Rehman (2021), "General Assembly, Seventy-sixth session, Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran", Available at: <https://undocs.org/en/A/76/160>
- hrw (2019), "Maximum Pressure" US Economic Sanctions Harm Iranians, Right to Health ", October 29, 2019, Available at: <https://www.hrw.org/report/2019/10/29/maximum-pressure/us-economic-sanctions-harm-iranians-right-health>
- 47 Organizations Call on President Biden to Offer Iran Humanitarian Relief peace & diplomacy, november 2, 2021, Available at: [https://www.niacouncil.org/press\\_room/47-organizations-call-on-president-biden-to-offer-iran-humanitarian-relief/](https://www.niacouncil.org/press_room/47-organizations-call-on-president-biden-to-offer-iran-humanitarian-relief/)
- Iran's Pharmaceutical Crisis Is Not a Result of US Sanctions, october 31, 2019, Available at: <https://www.iranfocus.com/en/economy/34034-iran-caspian-water-transfer-for-public-service-or-plunder/>
- icj (1999), "international court of justice reports of judgments, advisory opinions and orders lagrand case (germany v. united states of america (request for the indication of provisional measures))", order of 3 march



- 1999, Available at: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/104/104-19990303-ord-01-00-en.pdf>
- icj (2005), "international court of justice reports of judgments, advisory opinions and orders case concerning armed activities on the territory of the congo (democratic republic of the congo v. uganda)", judgment of 19 december 2005, Available at: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-jud-01-00-en.pdf>
- icj (2018), "international court of justice reports of judgments, advisory opinions and orders alleged violations of the 1955 treaty of amity, economic relations, and consular rights (islamic republic of iran v. united states of america), order of 3 october 2018, Available at: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/175/175-20181003-ord-01-00-en.pdf>
- icescr (1966), **UN General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.**
- Kermalli, Shenaz (2020), "Iran's 'butterfly children' impacted by sanctions and corruption", Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/irans-butterfly-children-impacted-by-sanctions-and-corruption/>
- Kebriaeezadeh ,Abass (2019), U.S. Sanctions Are Killing Cancer Patients in Iran, august 14, 2019, Available at: <https://foreignpolicy.com/2019/08/14/u-s-sanctions-are-killing-cancer-patients-in-iran/>
- Mortazavi, Negar (2020), "Iran's Nurses Are Martyrs to Trump's Maximum Pressure", Available at: <https://foreignpolicy.com/2020/04/16/iran-nurses-coronavirus-martyrs-sanctions-trump-maximum-pressure/>
- ohchr (2020), "UN rights expert urges Governments to save lives by lifting all economic sanctions amid COVID-19 pandemic", Available at: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25769&LangID=E>
- Ohchr (2018), "Iran sanctions are unjust and harmful, says UN expert warning against generalised economic war", Available at: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23469&LangID=E>
- ohchr (2021), "Permanent state of emergency cannot be used as a justification or ground for unilateral sanctions", Available at: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26840&LangID=E>



- Report of the Secretary-General General Assembly (2021), "Seventy-sixth session, Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran", Available at: <https://bit.ly/3nRfXLU>
- rules of international court of justice (1978), Available at: <https://www.icj-cij.org/en/rules>
- Sanctions Have Not Reduced Iran's Pharmaceutical Imports From EU, Data Show (October 30, 2019), Available at: <https://www.fdd.org/analysis/2019/10/30/sanctions-have-not-reduced-irans-pharmaceutical-imports-from-eu-data-show/>
- Treasury Targets Billion Dollar Foundations Controlled by Iran's Supreme Leader, January 13, 2021, Available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1234>
- United Nations General Assembly. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966), Available at: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>. Accessed June 6, 2016.
- UN General Assembly. Universal Declaration of Human Rights, (1948), Available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html>. Accessed June. 2016, 6
- UN Special Rapporteur (2020), "Sanctions are bringing suffering and death", UN Special Rapporteur, Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=gcjriamsqe8>
- World Health Organization. Constitution of World Health Organisation (1960), Available at: [http://www.who.int/governance/eb/who\\_constitution\\_en.pdf](http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf). Accessed June 6, 2016